

۱- مکان و فضا

الف) ویژگی‌های مکان تربیت و یادگیری حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی در مدرسه و خارج از مدرسه

با توجه به اهداف و ماهیت درسی حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی و در نظر گرفتن اینکه دروس این حوزه، دانش‌آموزان را برای زندگی در اجتماع آماده می‌سازد، بدیهی است که مؤثرترین فضای آموزشی برای آنها، محیط‌های واقعی زندگی دانش‌آموزان در خانه، مدرسه و محیط پیرامونی در شهر یا روستای دانش‌آموز است. دانش‌آموزان در انواع اجتماعات محلی پیرامون خود می‌توانند به تجربیات دست اول دست یابند و به‌طور ملموس و عینی با واقعیات و پدیده‌های محیطی و اجتماعی روبه‌رو شوند. به همین منظور، بازدید از محیط‌های اطراف مدرسه و برگزاری جلساتی از درس در فضای خارج از مدرسه کاملاً ضروری است. مکان‌های اوقات فراغت در محل زندگی دانش‌آموزان مانند پارک‌ها، فرهنگسراها، موزه‌ها و مساجد، نهادها و مراکز خدماتی مانند آشنشانی و دفاتر پست، مراکز تولیدی و خدماتی مانند کارگاه‌های تولید پوشاک و غذا و فروشگاه‌ها، ایستگاه‌های مسافری و پایانه‌های حمل و نقل عمومی، واقعی‌ترین فضاها برای آموزش مفاهیم و موضوعات درسی علوم انسانی و مطالعات اجتماعی‌اند.

همچنین آموزش در محیط‌های واقعی زندگی، یادگیری پایدار به دلیل عینی بودن و استفاده از تجربه‌های حسی و ملموس مستقیم مسائل و پدیده‌ها، عدم تحمیل فضاهای خستگی‌آور و ملالت‌بار کلاس‌های رسمی، ایجاد انگیزش برای یادگیری و مشاهده دقیق به‌علاوه سبک آموزش در محیط‌های واقعی به دلیل پیوند میان درس و زندگی، موجب کاربردی‌تر شدن محتوای آموزش می‌شود.

در کلاس‌های رسمی، از آن‌جا که دروس حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی بر تعامل گروهی تأکید دارد از نظر فضایی کالبدی، نحوه آرایش و چیدن میز و نیمکت‌های کلاس باید به گونه‌ای باشد که امکان کار گروهی دانش‌آموزان را فراهم آورد. به این منظور باید بتوان در مواقع لزوم به راحتی و با سرعت، آرایش موردنظر را برای دور هم نشستن گروه‌های دانش‌آموزان در کلاس ایجاد کرد. دیوارها و فضای کلاس باید جذابیت لازم را برای دانش‌آموزان ایجاد کند و نباید خالی از تصویر، افسرده و بی‌روح باشد. در این زمینه تابلوهای مخصوص برای نصب آثار و کارها و فعالیت‌های دانش‌آموزان و به نمایش گذاشتن نتایج و گزارش‌های کار گروهی، قفسه‌ها و ویترین‌های مناسب برای نگهداری نقشه‌ها، آلبوم‌ها، اطلس‌ها و مدل‌ها، نرم‌افزارها، فیلم و

اسلاید، عکس‌ها، کره جغرافیایی یا ماکت‌ها و مدل‌هایی که توسط دانش‌آموزان ساخته شده است، به جذابیت و کیفیت فضای آموزشی کمک می‌کند.

معلم دروس این حوزه باید با توجه به تنوع و مضمون درس‌ها و با توجه به استفاده بهینه و مؤثر از امکاناتی که در اختیار دارد، فضای مطلوب و مؤثری را برای تدریس هر موضوع پیشبینی و تدارک ببیند. معلم برای دستیابی به این منظور، باید به تنوع فضای کالبدی یادگیری توجه کرده و با ایجاد آرایش‌های مختلف میز و نیمکت‌ها یا آموزش برخی واحدهای یادگیری در فضاها و محیط‌های خارج از کلاس و خارج از مدرسه، از تکرار و یکنواختی جلوگیری کند. درون فضای کلاس درس حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی باید برانگیزاننده باشد و مجموعه عوامل بتواند دانش‌آموز را به کاوشگری و تفکر ترغیب کند.

بر اساس موارد مزبور برخی از ویژگی‌های مهم مدرسه از منظر مکان و بر اساس اهداف برنامه درسی علوم انسانی و مطالعات اجتماعی؛ عبارت است از:

■ سازگار و منطبق با اصول معماری و شهرسازی و فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی و دارای نشانه‌های شاخص تربیتی مطرح شده در راهنمای برنامه

■ رعایت جهت‌گیری‌های تربیتی برنامه در طراحی مدرسه، مانند عدالت آموزشی، پژوهش محوری، مشارکت‌پذیری مخصوصاً از سوی خانواده، انعطاف‌پذیری، پاسخ‌گویی و نظارت و انطباق با نظام معیار اسلامی

■ متناسب با ویژگی‌های سنی، جنسیتی، جسمی و روانی دانش‌آموزان، مخصوصاً در متوسطه اول و دوم

■ برخوردار از مکان‌های:

– آموزشی: دارای کارگاه، اتاق سمعی بصری، اتاق رایانه، کتابخانه مجهز به منابع علوم انسانی

– پرورشی: اتاق پرورشی، نمازخانه، کتابخانه، سالن اجتماعات، اتاق مشاور، اتاق تشکل‌های دانش‌آموزی

– محوطه باز: محوطه صف جمع و تفریح، زمین بازی و ورزش

■ متناسب با تحولات جمعیتی و شرایط زمانی، اقلیمی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و معیارهای زیست محیطی، ایمنی و بهداشتی و روان‌شناختی

■ دارای عناصر هنری (رعایت روانشناسی رنگ و...)، زیستی و ورزشی جهت ایجاد نشاط و شادابی و تقویت سلامت و دستیابی به مدرسه دوست‌داشتنی

■ استقرار مکان مدرسه در جایی دور از آلودگی هوا، آلودگی صوتی (فرودگاه‌ها، ترمینال‌ها و کارخانجات و...)، دوری از آلودگی‌های محیطی (کارخانه‌ها، مراکز درمانی و...)

■ متناسب با نیازهای ویژه و تفاوت‌های جنسیتی دانش‌آموزان با تأکید بر فراهم آوردن الزامات نهادینه‌سازی فرهنگ ایمان و عفاف و پوشش و رعایت احکام حریمیت در محیط به ویژه در مدارس دخترانه